

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

महारहनीति

पण्डितकथा

१. महारहरहं सक्क,
मुनिं नीवरणा तण्हा ।
मुत्तं मुत्तं सुदस्सनं,
वन्दे बोधिवरं वरं ॥
२. मुनिना मुनिनागेन,
दुट्ठपब्बज्जिता जिता ।
यथा यथाअसद्धम्म-
पुरणा पुरणादयो ॥
३. तथा तथागतोवादा,
नुगते लोकनीतियं ।
कतयोगेन विदूना,
जेय्योवानत्थ कारिनो ॥
४. नितीध जन्तुनं सारो,
मित्ताचरियाच पीतरा ।
नीतिमा सुबुद्धि ब्यत्तो,
सुतवा अत्थदस्सिमा ॥
५. कविहेरञ्जका कत्वा,
सुत्तत्तं सत्थकञ्चनं ।
गज्जपज्जाद्यालङ्कारं,
करोन्तीध मनोरम्मं ॥
६. वुत्थं विसदजाणस्स,
जातो अत्थोतरस्स न ।
सुरप्पभाय आदासो,
छायं दिस्से न माकरे ॥

७. महातेजोपि तेजोयं,
मत्तिकं नमुदुकंकरो ।
आपो आपेति मुदुकं,
साधुवाचाच कक्खळं ॥
८. मुदुनाव रिपुं जेति,
मुदुना जेति दारुणं ।
नोसिद्धं मुदुना किञ्चि,
यत्त्वतो मुदुना जये ॥
९. चन्दनं सीतलं लोके,
ततो चन्दं व सीतलं ।
चन्दनचन्दसीतम्हा,
वाक्यं साधुसुभासितं ॥
१०. पत्तकल्लोदितं अप्पं,
वाक्यं सुभासितं भवे ।
खुद्धितस्स कदन्नं पि,
सुत्तं सादुरसो सिया ॥
११. सत्थकापि बहूवाचा,
नादरा बहुभाणिनो ।
सोपकारमुदासीनं,
ननुदिट्ठं नदीजलं ॥
१२. संसारविसरुक्खस्स,
द्वयमेवामतं फलं ।
सुभासितस्स सारादो,
साधूहिरसमागमो ॥
१३. पासाणछत्तं गरुकं,
ततो देवानचिक्खना ।
ततो वुड्ढानमोवादो,
ततो बुद्धस्स सासनं ।
१४. तुलं सल्लहुकं लोके,
ततो चपलजातिको ।

ततो नोवादिको ततो,
यति धम्मेपमादको ॥

१५. अह गच्छति हायन्ती,
सत्तानमिध जीवितं ।
तस्माहि मापमत्तत्वं,
गच्छन्तु जिनसासने ॥

१६. पण्डितस्स पसंसाय,
दण्डोबालेन दीयते ।
पण्डितो पण्डितेनेव,
वण्णितोव सुवण्णितो ॥

१७. सतेसु जायते सूरौ,
सहस्सेसुच पण्डितो ।
वुत्ता सतसहस्सेसु,
दाता भवतिवा नवा ॥

१८. भूपत्तंच पण्डितत्तञ्च,
नेवतुल्यं कदाचिपि ।
सदेसेपूजितो राजा,
बुद्धो सब्बत्थपूजितो ॥

१९. क्वातिभारो समत्थानं,
किंदूरो ब्यवहारिनं ।
कोविदेसो सविज्जानं,
कोपरो पियवादिनं ॥

२०. ननु ते येवसन्ता नो,
सागरा नकुलाचला ।
अप्पम्पि मरियादं ये,
संवट्ठेवि जहन्तिनो ॥

२१. पलयेतीतमरियादा,
भवन्तिकिर सागरा ।
मरियादातिकं साधु,
नइच्छन्ति पलयेपि ॥

२२. सतं दीघायुकं सब्ब,
सत्तानं सुखकारणं ।
असतंपन सब्बेसं,
दुक्खहेतु नसंसयो ॥
२३. पामोक्खे सुजने सन्ते,
सब्बेपि सुजना जना ।
जातेकस्मिंसारगन्धे,
सब्बे गन्धमया दुमा ॥
२४. अत्तना यदि एकेन,
विनतेन महाजना ।
विनयं यन्ति सब्बेपि,
को तं नासेय्य पण्डितो ॥
२५. सरीरस्स गुणानञ्च,
दूरमच्चन्त मन्तरं ।
सरीरं खणविद्धंसि,
कप्पन्तिट्ठायिनो गुणा ॥
२६. यदि निच्चमनिच्चेन,
निमलं मलवाहिना ।
यो सो कायेन लभेथ,
किंनलद्धं भवे नुकिं ॥
२७. धम्मत्थकाममोक्खानं,
पाणं संसिद्धिकारणं ।
तन्निघाता किन्नहतं,
रक्खना किन्नरक्खितं ॥
२८. अत्ता बन्धु मनुस्सस्स,
रिपु अत्ताव जन्तुनं ।
अत्ताव नियतो जाति,
अत्ताव नियतो रिपु ॥
२९. अत्तनोपरिचागेन,
यंसितमनुरक्खनं ।

करोन्ति सज्जनायेव,
न तं नीतिमता मतं ॥

३०. तिणानि भूमिरुदकं,
चतुर्थी वाक्यसुद्धता ।
एतानि हि सतंगेहे,
नोछिन्दन्ते कदाचिपि ॥

३१. अम्बुं पिवन्तिनो नज्जो,
रुक्खो खादतिनो फलं ।
मेघो क्वचिपि नो सस्सं,
परत्थाय सतंधनं ॥

३२. सतं फरुसवाचाहि,
नयाति विकतिं मनो ।
तिणुक्काहि नसक्काव,
तापेतुं सागरे जलं ॥

३३. सम्पत्त्यं महत्तंचेतो,
भवत्युप्पलकोमलं ।
विप्पत्यञ्च महासेले,
सिलासङ्घादकक्कसो ॥

३४. अत्थं महन्तमापज्ज,
विज्जं सम्पत्तिमेवच ।
चरेय्यामानथद्धोयो,
पण्डितो सो पवुच्चति ॥

३५. नालब्भमभिपत्थेन्ति,
नट्टम्पि नचसोचरे ।
विप्पत्यञ्च नमुहन्ति,
येनरा तेव पण्डितो ॥

३६. गण्ठिठ्ठाने एकपदे,
नातिमञ्जेय्य पण्डितो ।
किं अक्को वेळुपब्भारो,
तिमहादीपभानुदो ॥

३७. गुणदोसेसुमेकेन,
नत्थि कोचि विवज्जितो ।
सुखुमालस्स पदुमस्स,
नळा भवति कक्कसा ॥

३८. सुमहन्तानि सत्थानि,
धारयन्तो बहुस्सुता ।
छेत्तारो संसयानन्तु,
किलन्ते लोभमोहता ॥

३९. दोसम्पि सगुणे दिस्वा,
गुणवादी वदन्तिनो ।
न लोको विज्जमानम्पि,
चन्दे पस्सति लञ्छनं ॥

४०. निपुणे सुतमेसेय्य,
विचिनित्वा सुतत्थिको ।
भत्तं हुक्खलियं पक्कं,
भाजनंपि तथा भवे ॥

४१. गुणा कुब्बन्ति दूतत्तं,
दूरेपि वसतं सतं ।
केतके गन्ध घासाय,
गच्छन्ति भमरा सयं ॥

४२. पण्डितो सुतसम्पन्नो,
यत्थअत्थीति चेसुतो ।
महुस्साहेन तंठानं,
गन्तब्बं सुतरेसिना ॥

४३. सब्बसुतं मधीयेथ,
हीनमुक्कट्ट मज्झिमं ।
सब्बस्सअत्थं जानेय्य,
नच सब्बं पयोजये ।
होति तादिसकोकालो,
यत्थ अत्थावहं सुतं ॥

४४. ठितो चिरत्तनं नीरे,
सक्खरो नन्तरंसुतो ।
दब्भो नीरन्तिके जातो,
सब्बकालन्तरंसुतो ॥

४५. वसुं गणहन्ति दूरट्ठा,
पब्बते रतनोचिते ।
न मिलक्खा समीपट्ठा,
एवं बाला बहुस्सुते ॥

४६. हिरज्जेन मिगानंव,
सुसीलंपि असीलिनो ।
अधम्मिकस्स धम्मेन,
बालानंपि सुतेन किं ॥

४७. सुतेन हृदयट्ठेन,
खलो नेवसुसीलवा ।
मधुना कोटरट्ठेन,
निम्बो किं मधुरायते ॥

४८. सकिंपि विज्जु धीरेन,
करोति सहसङ्गमं ।
अत्तत्थज्च परत्थज्च,
निब्बानन्तं सुखं लभे ॥

४९. हंसो मज्झे नकाकानं,
सीहो गुन्नं नसोभति ।
गद्रभानं तुरङ्गोनो,
बालानज्च नपण्डितो ॥

५०. आकिण्णोपि असब्बीव,
असंसट्ठोव भद्दको ।
बहुना सन्नजातेन,
गच्छे नुम्मत्तकेनिध ॥

५१. नदीतिरे खतेकूपे,
अरणीतालवण्टके ।

नवदे आपादि नत्थीति,
मुखेच वचनं तथा ॥

५२. सुतसन्निच्चया धीरा,
तुण्हिभूता अपुच्छिता ।
पुण्णा सुभासितेनापि,
घण्डाद्यघटितायथा ॥

५३. अपुट्ठो पण्डितो भेरी,
पज्जुन्नो होति पुच्छितो ।
बालो पुट्ठो अपुट्ठोच,
बहुं विकत्तते सदा ॥

५४. सम्पन्नगुणा लङ्कारो,
सब्बसत्त हितावहो ।
नचरेय्य परत्तत्थं,
कुतो सो पण्डितो भवे ॥

५५. सपरत्थं चरे धीरो,
असक्कोन्तो सकं चरे ।
तथापिच असक्कोन्तो,
पापात्तानं वियोजये ॥

५६. बालेचुम्मत्तके भूपे,
गुरुमातापितूस्वपि ।
नदोसं करिया पज्जो,
सङ्गेच जेट्ठभातरि ॥

५७. अत्थनासं मनोतापं,
घरेदुच्चरितानिच ।
वज्जनं अवमानज्ज,
मतिमा नपकासये ॥

५८. परदानं जनेत्तीव,
लेट्ठुव परदब्बकं ।
अत्ताव सब्बभूतानि,
यो पस्सति सो पस्सति ॥

५९. परूपावादे पधिरो,
परवज्जेस्वलोचनो ।
पङ्गुलो अज्जनारीसु,
दुस्सकप्पेस्वचेतनो ॥
६०. सब्बं सुणाति सोतेन,
सब्बं पस्सति चक्खुना ।
नचदिट्ठं सुतं धीरो,
सब्बं उच्चितुमरहति ॥
६१. चक्खुमस्स यथाअन्धो,
सोतवा पधिरोयथा ।
पज्जावास्स यथामूगो,
बलवा दुब्बलोरिव ।
अथ अत्थेसमुप्पन्ने,
सयेथ मतसायितं ॥
६२. पापमित्ते विवज्जेत्वा,
भजेय्यु त्तमपुग्गलं ।
ओवादेचस्स तिट्ठेय्य,
पत्थेन्तो अचलंसुखं ॥
६३. सुसुसा सुतवड्ढनं,
सुतं पज्जायवड्ढनं ।
पज्जाय अत्थं जानाति,
जातो अत्थो सुखावहो ॥
६४. पामोज्ज करणं ठानं,
पसंसावहनंसुखं ।
फलानिसंसो भावेति,
वहन्तो पोरिस्संधुरं ॥
६५. अतिसीतं अतिउण्हं,
अतिसाय मिदंअहु ।
इति विसट्ठ कम्मन्ते,
खणा अच्चन्ति माणवे ॥

६६. योच सीतञ्च उण्हञ्च,
तिणातियो नमञ्जति ।
करं पुरिस किच्चानि,
सो सुखा नविहायति ॥

६७. यसलाभं जिगीसन्तं,
नरं वज्जेन्ति दूरतो ।
अपत्थेत्त्वान ते तस्मा,
तंमगं मगये बुधो ॥

६८. देसमोसज्ज गच्छन्ति,
सीहा सप्पुरिसा गजा ।
तत्थेव निधनं यन्ति,
काका कापुरिसा मिगा ॥

६९. यस्मिंदेसे नसम्मारो,
नपिति नचबन्धवा ।
नचविज्जागमो कोचि,
नतत्थ वसती वस्से ॥

७०. धनवा गणको राजा,
नदी वेज्जा इमेजना ।
यत्थ पञ्च नविज्जन्ते,
न तत्थवसती वसे ॥

७१. असनं भयमन्तानं,
मच्चानं मरणं भयं ।
उत्तमानन्तुसब्बेसं,
अवमानं परं भयं ॥

७२. अमानना यत्थ सिया,
सन्तानं अवमानना ।
हीनसमाननावापि,
न तत्थवसति वसे ॥

७३. यत्थालसोच दक्खोच,
सूरो भीरुच पूजितो ।

न सन्ता तत्थ वस्सन्ति,
अविसेसकरेन को ॥

७४. दुक्खो निवासो सम्बाधे,
ठाने असुचिसङ्कटे ।
ततो रिम्हिपियानन्ते,
ततोच अकतञ्जुनं ॥

७५. सिङ्गीनं पञ्चहत्थेन,
सतेन वाजिनं चजे ।
हत्थीनन्तु सहस्सेन,
देसचागेन दुज्जने ॥

७६. चजे एकं कुलस्सत्थं,
गामस्सत्थं कुलं चजे ।
गामं जनपदस्सत्थं ।
अत्तत्थं पथवी चजे ॥

७७. चलत्येकेनपादेन,
तिट्ठत्येकेन पण्डितो ।
असमिख्यपरंठानं,
पुब्बमायनंनचजे ॥

७८. ठानभट्ठा नसोभन्ति,
दन्ताकेसान खानरा ।
मतिमा इतिविज्जाय,
सठानं नचजे लहुं ॥

७९. चजे धनं अङ्गवरस्सहेतु,
अङ्गं चजे जिवितं रक्खमानो ।
अङ्गं धनं जिवितञ्चापि सब्बं,
चजे नरो धम्म मनुस्सरन्तो ॥

८०. सोतं सुतेनेव न कुण्डलेन,
दानेन पाणी नतु कङ्कणेन ।
आभाति कायो पुरिसुत्तमस्स,
परोपकारेन न चन्दनेन ॥

सम्भेदकथा

८१. सत्थ कप्पविचारेन,
कालो गच्छति धीमतं ।
ब्यसनेन असाधून्,
निद्वाय कलहेनवा ॥
८२. सोकठानसहस्सानि,
भयठानसतानिच ।
दिवसेदिवसे मुळ्हं,
आवीसन्ति नपण्डितं ॥
८३. अतिदीघो महामुळ्हो,
मज्झिमोच विचक्खणो ।
वासुदेवं पुरक्खित्वा,
सब्बेवामनका सट्ठा ॥
८४. न लोके सोभते मुळ्हो,
केवलत्तपसंसको ।
अपि सम्पिहिते कूपे,
कतविज्जो पकासते ॥
८५. मदन्तदमनं सत्थं,
खलानं कुरुते मदं ।
चक्खुसङ्खारकं तेजं,
उलुङ्कान मिवन्धकं ॥
८६. अत्यप्पमपि साधून्,
सिलालेखेव तिड्ढते ।
जलेलेखेव नीचानं,
यं कतं तंपि नस्सति ॥
८७. दब्बमप्पंपि साधून्,
जलं कूपेव निस्सयो ।
बहुत्तंपि असाधून्,
नच वारिव अण्णवे ॥

८८. दुट्टचित्तो पनाहिस्स,
कोधो पासाणल्लिखितो ।
कुज्झितब्बे सुजनस्स,
जलेलेखा चिरट्ठितो ॥
८९. बालस्स जीवितं पापं,
मितरस्सि तरं भवे ।
जनकायस्स राजाव,
राजधम्मोव राजुनं ॥
९०. सप्पादानं बली सीहो,
पुळावको ततो किप्पीलिका,
नरा ततो बली राजा,
सब्बेस मन्तको बली ॥
९१. भूपोण्णव गिं थी सिप्पि,
अभिज्झालुचपुगगलो ।
एतेसंपि महिच्छानं,
महिच्छिता अनिच्चता ॥
९२. निद्वालुको असन्तुट्ठो,
अकतञ्जूच भीरुको ।
सक्कुणन्तिन साचारं,
सिक्खितुं ते कदाचिपि ॥
९३. निद्वालु कामरामोच,
सुखितो भोगवालसो ।
निच्छन्तो कम्मरामो च,
सत्तेते सत्थवज्जिता ॥
९४. समिद्धो धनधज्जेन,
कट्ठो दकतिणगिहि ।
सब्बतो दुग्गतेनट्ठो,
तस्मा नदुक्कतं करे ॥
९५. पुज्जपापफलं यो चे,
नसद्दहति सच्चतो ।

सो वे खिप्पं अत्तानं,
आदासतलमानये ॥

१६. सम्परायिकमत्थं यो,
नसद्धहति चेपिसो ।
आवासे सग्ग गामीनं,
माक्कभे किंनपस्सति ॥

१७. महन्तं वट्ठुरुक्खादिं,
खुद्दबीजं बहूफलं ।
सक्खिक्त्वा उदिक्खेय्य,
पुज्जपापकरो नरो ॥

१८. यस्स सल्लहुकं होति,
गुरुसक्कारमाननं ।
तस्स सल्लहुकायेव,
विज्जासम्पत्तिसम्पदा ॥

१९. उपज्झाचरियानञ्च,
मातापितूनमेवच ।
सक्कच्चं योनुपट्ठाति,
सुतो तस्सपितादिसो ॥

१००. देसे देसे कुलानीच,
देसेदेसे च बन्धवो ।
तादिसं सहजा यत्थ,
देसं पस्सामिनेवतु ॥

१०१. पुत्तंवा भातरं दुट्ठं,
अनुसासेय्य नोजहे ।
किंनु छेज्जं करंपादं,
लित्तं असुचिना सिया ।

१०२. बहुपुत्ते पिताएको,
अवस्सं पोसेति सदा ।
बहुपुत्ता नसक्कोन्ति,
पोसेतुं पितरेककं ॥

१०३. अतिजातमनुजातं,
पुत्तमिच्छन्ति पण्डिता ।
अवजातं नइच्छन्ति,
योहोति कुलगन्धनो ॥

१०४. प्रज्जठानानि सम्पस्सं,
पुत्तमिच्छन्ति पण्डिता ।
जातोवा नो भरिस्सति,
किच्चंवा नो करिस्सति ॥

१०५. कुलवंसो चिरं तिष्ठे,
दायज्जं पटिपच्चति ।
अथवापन पेतानं,
दक्खिणंनुपदस्सति ॥

१०६. अन्तोजातो धनक्कीतो,
दासब्बोपगतो सयं ।
दासाकरमरानीतो,
च्चेवन्ते चतुधा सियुं ॥

१०७. दासा पज्जेव चोरय्य-
सखजात्यत्तसदिसा ।
तथा विज्जूहि विज्जेय्या,
मित्तादाराच बन्धवा ॥

१०८. तयोव पण्डिता सत्थे,
अहमेवातिवादीच,
अहमपिपि वादीच,
नाहन्तिच इमेतयो ॥

१०९. विना सत्थं नगच्छेय्य,
सूरो सङ्कामभूमियं ।
पण्डितद्धगू वाणिज्जो,
विदेसगमनो तथा ॥

११०. सम्मा उपपरिक्खित्वा,
अक्खरेसु पदेसुच ।

चोरघातो सिया सिस्सो,
गुरु चोरट्टकारको ॥

१११. साधुत्तं सुजनसमागमा खलानं,
साधूनं नखलसमागमा खलत्तं ।
आमोदंकुसुमभवंदधातिभूमि,
भूगन्धं नच कुसुमानि धारयन्ति ॥

११२. सट्ठेन मित्तं कलुसेन धम्मं,
परोपतापेन समिद्धिभावं ।
सुखेन विज्जं फरुसेन नारिं,
इच्छन्ति ये ते नवपण्डिताव ॥

मित्तकथा

११३. कत्त्वान कुसलंकम्मं,
कत्वाचा कुसलं पुरे ।
सुखितदुक्खिता होन्ति,
सो बालो यो नपस्सति ॥

११४. सयंकतेन पापेन,
अनिट्ठं लभते फलं ।
ते मे सो मे जनेन्तीति,
पुनागुं कुरुते जळो ॥

११५. कालखेपेन हापेति,
दानसीलादिकं जळो ।
अथिरम्पि थिरं मज्जे,
अत्तानं सस्सतीसमं ॥

११६. बालोव पापकं कत्वा,
नतंछट्टेतुमुस्सहे ।
किं ब्यग्घतादि गच्छन्तो,
पदं मक्खेतुमुस्सहे ॥

११७. परनस्सनतो नट्ठो,
पुरेव परनासको ।

सीधंवा दस्सनं याति,
तिणं पासादज्झापकं ॥

११८. भोजना मेथुना निद्धा,
गवे पोसेच विज्जति ।
विज्जा विसेसो पोसस्स,
ततोहीनो गोसमो भवे ॥

११९. मुळहसिस्सो पदेसेन,
कुनारीभरणेनच ।
खलसत्थूहिसंयोगा,
पण्डितोप्यवसीदति ॥

१२०. द्वेचिमेकण्टका तिवखा,
सरीरसोभिता कामे ।
निधनो योच कामेति,
योचकुप्पत्यनिस्सारो ॥

१२१. निधनोचापि कामेति,
दुब्बलो कलहंपियो ।
मन्दसत्थो विवादत्थि,
तिविधं मुळहलक्खणं ॥

१२२. अप्पसुतो सुते अप्पे,
बहुंमज्जति मानवो ।
सिन्धुदकम पस्सन्तो,
कूपेतोयं व मण्डुको ॥

१२३. तदमिनापि जानाति,
सोब्भेसु पदरेसुच ।
सुनन्ता यन्ति कुसुम्भा,
तुण्हीयन्ति महोदधि ॥

१२४. यं ऊनकं तं सुनति,
यं पूरं सन्तमेव तं ।
अड्डकुम्भूपमो बालो,
रहतो पूरोव पण्डितो ॥

१२५.बुधेहिभासमानोपि,
खलो बहुतकेतवो ।
घंसियमानो अङ्गारो,
निलमत्तं नगच्छति ॥

१२६.चारुता परदाराय,
धनं लोकतप्पतिया ।
पसुतं साधुनासाय,
खले खलतरा गुणा ॥

१२७.इतो हस्सतरं लोके,
किञ्चि तस्स नविज्जति ।
दुज्जनोतिच यंआह,
सज्जनं दुज्जनो सयं ॥

१२८.रोगण्डचङ्कुरो तेजो,
विसमस्सतरो घणो ।
अविनासिय समन्ति,
न खलोच सनिस्सयं ॥

१२९.नविना परवादेन,
रमन्ते दुज्जना खलु ।
न सा सब्बरसे भुत्वा,
विना वच्चे नतुस्सति ॥

१३०.तप्पते याति सन्धानं,
दवो भवति वनतं ।
मुदुं दुज्जनचित्तं किं,
लोहेन उपमीयते ॥

१३१.तस्मा दुज्जनसंसग्गं,
आसीविस मिवोरगं ।
आरका परिवज्जेय्य,
भूतिकामो विचक्खणो ॥

१३२.दुज्जनेन हि संसग्गो,
सत्तुतापि नयुज्जते ।

तत्तो दहति अङ्गारो,
सन्तातु कालतंकरो ॥

१३३.दुज्जनो वज्जनीयोव,
विज्जायालङ्कतोपि चे ।
मणिना लङ्कतो सन्तो,
सप्पो किं नभयङ्करो ॥

१३४.अग्गिनो दहतो दायं,
सखाभवति मालुतो ।
सोव दीपंतु नासेति,
खले नत्थेव मित्तता ॥

१३५.नस्मसे कतपापम्हि,
नस्मसे अलिकवादिनि ।
नस्मसेत्तत्थपज्जम्हि,
अतिसन्तेपि नस्मसे ॥

१३६.मारेतुं कित्तका सक्का,
दुज्जना गगणूपमा ।
मारिता कोधचित्तेतु,
मारितो होन्ति दुज्जना ॥

१३७.भूमि कण्टकसंकिण्णा,
छादितुं नेवसक्यते ।
उपाहन मत्तकेन,
छन्ना भवति मेदनी ॥

१३८.सत्ता सदापसेवन्ति,
सोदकं वापिआदिकं ।
सभोगं सधनज्जेवं,
तुच्छाचे ते जहन्ति ते ॥

१३९.धनहीनं चजे मित्तो,
पुत्तदारा सहोदरा ।
अत्थवन्तं व सेवन्ति,
अत्थो लोके महासखा ॥

१४०. न रूपिनी न पञ्चाणो,
नकुलीनो पधानता ।
काले विपत्तिसम्पत्ते,
धनिमाव विसेसता ॥

१४१. कल्याणमित्तं कन्तारं,
युद्धं सभायं भासितुं ।
असत्था गन्तु मिच्छन्ति,
मुळहा तेचतुरोजना ॥

१४२. अहिता पटिसेधोच,
हितेसुच पयोजनं ।
ब्यसनेस्व परिच्चागो,
सङ्खेपा मित्तलक्खणं ॥

१४३. आतुरे ब्यसनेपत्ते,
दुब्भिकखे सत्तु विग्गहे ।
राजद्वारे सुसानेच,
यो तिट्ठति सबन्धवो ॥

१४४. सो बन्धु यो हितेयुत्तो,
सो पिता यो तु पोसको ।
सो जाति यत्र विसासो,
सा भरिया यत्र निब्बूति ॥

१४५. हितेसिनो सुमित्तोच,
विज्जूच दुल्लभा जना ।
यथो सधंच सादुंच,
रोगहारीच सुजनो ॥

१४६. अगुरुको अनालस्सो,
असट्ठोच सच्चवा सुचि ।
अलुद्धो अत्थकामोच,
एदिसो सुहदुत्तमो ॥

१४७. यो धुवानि परिच्चज्ज,
अधूवान्युपसेवति ।

धुवापि तस्स नस्सन्ति,
अधुवेसु कथावका ॥

१४८. लुद्धमत्थेन गणहेय्य,
थद्ध मज्जलिकम्मुना ।
छन्दानुवत्तिया मुळ्हं,
यथाभूतेन पण्डितं ॥

१४९. उत्तमं पाणिपातेन,
सूरं भेदेन विजये ।
निचं दब्बपदानेन,
विवकमेन समं जये ॥

१५०. यस्सयस्स हि योभावो,
तेन तेन हि तनरं ।
अनुपविस्स मेधावी,
खिप्पमतवसं नये ॥

१५१. येन इच्छति सम्बन्धं,
तेन तीणि नकारये ।
विवाद मत्थसम्बन्धं,
परोक्खे दारदस्सनं ॥

१५२. अच्चाभिक्षणसंसग्गा,
असम्मोसरणेन च ।
एतेन मित्ता जीरन्ति,
अकाले याचनाय च ॥

१५३. तस्मा नाभिक्षणं गच्छे,
न च गच्छे चिराचिरं ।
कालेन याचं याचेय्य,
एवं मित्ता न जीरये ॥

१५४. एते भिय्यो समं यन्ति,
सन्धि तेसं न जीरति ।
यो अधिप्पन्नं सहति,
यो च जानाति देसनं ॥

१५५.सचे सन्ता विवादन्ति,
खिप्पं सन्धिरये पुन ।
बाला पत्ताव भिज्जन्ति,
न ते समथमज्झगुं ॥

१५६.येनमित्तेन संसग्गो,
योगक्खेमो विहीयति ।
पुब्बेव ज्झाभवन्तस्स,
रक्खे अक्खिव पण्डितो ॥

१५७.येनमित्तेन संसग्गा,
योगक्खेमो पवड्ढति ।
करेय्यत्तसमं वुत्ति,
सब्बकिच्चेसु पण्डितो ॥

१५८.गुणो सब्बज्जुतुल्योपि,
सीदते को अनिस्सयो ।
अनग्घ मपिमाणिककं,
हेमं निस्साय सोभते ॥

१५९.पब्बेपब्बे कमेनुच्छु,
विसेसरसिवग्गतो ।
तथा सुमित्तिको साधु,
विपरितोव दुज्जनो ॥

१६०.तेनेव मुनिना वुत्तं,
येकेचिलोकियाधम्मा ।
तथा निब्बानगामीनो,
सन्ति लोकुत्तराधम्मा ॥

१६१.कल्याणमित्त १ मागम्म,
सब्बे ते होन्ति पाणिनं ।
तस्मा कल्याणमित्तेसु,
कातब्बो आदरो सदा ॥

१६२.यो वे कतज्जू कतवेदिको धिरो,
कल्याणमित्तो दळ्ढभत्तिच होति ।

दुक्खितस्स सक्कच्चं करेति किच्चं,
तथाविधं सप्पुरिसाति वदन्ति ॥

१६३.यस्सहि धम्मं पुरिसो विजज्जा,
येचस्स कङ्खं विनयन्ति सन्तो ।
तज्जिहस्स दीपज्ज परायनज्ज,
न तेन मित्तं जिरयेथ पज्जो ॥

नायककथा

१६४.कस्सको वाणिजोमच्चो,
समणो सुतसीलवा ।
तेसु विपुलजातेसु,
रट्ठं विपुलं सिया ॥

१६५.तेसु दुब्बलजातेसु,
रट्ठं विपुलं सिया ।
तस्मा रट्ठं विपुलं,
धारये रट्ठसारवा ॥

१६६.महारुक्खस्स फलिनो,
आमं छिन्दति यो फलं ।
रसज्जस्स नजानाति,
बीजज्जस्स विनस्सति ॥

१६७.महारुक्खुपमं रट्ठं,
यो अधम्मेन सासति ।
रसज्जस्स नजानाति,
रट्ठज्जापि विनस्सति ॥

१६८.महारुक्खस्स फलिनो,
पक्कं छिन्दति यो फलं ।
रसज्जस्स विजानाति,
बीजज्जस्स ननस्सति ॥

१६९.महारुक्खुपमं रट्ठं,
धम्मेन यो पसासति ।

रसञ्चस्स विजानाति,
रट्टञ्चापि ननस्सति ॥

१७०.जनप्पदञ्च योराजा,
अधम्ममेन पसासति ।
सब्बो सधिहि सोराजा,
विरुद्धो होति खत्तियो ॥

१७१.तथेव निगमे हिंसं,
ये युत्ता कयविवकये ।
सुङ्कदानबलीकारे,
स कोसेन विरुज्झति ॥

१७२.महारवरखेत्तेसु,
सङ्ग, मे कतनिस्समे ।
उस्सिते हिंसयं राजा,
सबलेन विरुज्झति ॥

१७३.तथेव इसयो हिंसो,
संयमे ब्रह्मचारियो ।
अधम्मचारि खत्तीयो,
सो सग्गेन विरुज्झति ॥

१७४.सयंकता नपरेन,
महानज्जो जुवकता ।
इस्सरेन तथा रज्जा,
सरट्ठे अधिपच्चता ॥

१७५.प्रापंवापि हि पुज्जंवा,
पधानो यं करोतिचे ।
लोकोपेवं करोत्येव,
तं विजानेय्य पण्डितो ॥

१७६.कच्छपीनञ्च मच्छीनं,
कुक्कुटीनञ्च धेनूनं ।
पुत्तपोसा यथाहोति,
तथा मच्चेसु राजूनं ॥

१७७.अनायका विनस्सन्ति,
नस्सन्ति बहुनायका ।
थीनायका विनस्सन्ति,
नस्सन्ति सुसुनायका ॥

१७८.बहुवो यत्थ नेतारो,
सब्बे पण्डितमानिनो ।
सब्बे महत्तमिच्छन्ति,
कतं नेसं विनस्सति ॥

१७९.नोदयाय विनासाय,
बहुनायकता भूसं ।
नोमिलन्ति विनस्सन्ति,
पद्मा न्यक्केहिसत्तहि ॥

१८०.असन्तुट्ठो यती नट्ठो,
सन्तुट्ठोच महीपति ।
सलज्जा गणिका नट्ठा,
निलज्जातु कुलङ्गना ॥

१८१.न गणस्स गगतो गच्छे,
सिद्धे कम्मे समंफलं ।
कम्मविप्पत्ति चेहोति,
मुखरो तत्र हञ्जते ॥

१८२.पधिरो च तपस्सीनि,
सूरो रणवणो तथा ।
मज्जपो पतिथी राजा,
एते नसद्दहामहं ॥

१८३.जानेय्य पेसने भच्चं,
बन्धवापि भयागते ।
आपदासु तथा मित्तं,
दारञ्च विभवक्खये ॥

१८४.रणा पच्चागतं सूरं,
धनञ्च घरमागतं ।

जिण्ण मन्नं पसंसेय्य,
दारज्ज गतयोब्बनं ॥

१८५.सद्धापेमेसु सन्तेसु,
नगणे मासकं सतं ।
सद्धावेमेस्व सन्तेसु,
मासकंपि सतं गणे ॥

१८६.अदन्तदमनं दानं,
दानं सब्बत्थसाधकं ।
दानेन पियवाचेन,
उन्नमन्ति नमन्ति च ॥

१८७.दानं सिनेहभेसज्जं,
मच्छेरं दुस्सनोसधं ।
दानं यसस्सभोसज्जं,
मच्छेरं कप्पनोसधं ॥

१८८.दुब्भिकखे अन्नदातंच,
सुभिकखेच हिरज्जदं ।
भयेचाभयतादानं,
सगगेपि बहु मज्जते ॥

१८९.सतंचक्खु सतंकण्णा,
नायकस्स सुता सदा ।
तथापि अन्धपधीरो ।
एसा नायकधम्मता ॥

१९०.खमा जागरियु द्वानं,
संविभागो दयिकखणा ।
नायकस्स गुणाएते,
इच्छितब्बा हितत्थिना ॥

१९१.परिभूतो मुदू होति,
अतितिकखोच वेरवा ।
एतज्जउभयं जत्वा,
अनुमज्झं समाचरे ॥

१९२.नेकन्तमुदुना सक्का,
 एकन्ततिखिणेनवा ।
 अत्तं महन्ते ठपेतुं,
 तस्मा उभय माचरे ॥

१९३.पिड्डितो क्कं निसेवेय्य,
 कुच्छिनातु हुतासनं ।
 सामिकं सब्बभावेन,
 परलोकं अमायाय ॥

१९४.नसेवे फरुसंसारिं,
 तं पि सेवेन मच्छरिं ।
 ततो पग्गण्हकं सेवे,
 सेवे निग्गण्हकं ततो ।

१९५.न सा राजा यो अजेय्यं जिनाति,
 न सो सखायो सखारं जिनाति ।
 न सा भरिया पतिनो विरोधति,
 न ते वुत्ता ये नभरन्ति जिण्णकं ॥

१९६.न सा सभा यत्थ नसन्ति सन्तो,
 न ते सन्तो ये नवदन्ति धम्मं ।
 रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं,
 धम्मं भणन्ताव भवन्ति सन्तो ॥

१९७.सुतस्स रक्खा सतताभियोगो ।
 कुलस्स वत्तं पुरिसस्स विज्जा ।
 रज्जो पमादो पसमोधनस्स,
 थीनन्तु जानामि न जातु रक्खं ॥

इत्थिकथा

१९८.नमातरा धीतुया वापि,
 भगीनिया विचक्खणो ।
 नविवित्तासने मन्ते,
 नारी मायाविनीननु ॥

१९९.विज्जुतानञ्च लोलत्तं,
सत्थानञ्चतितिकखणं ।
सीघतं वायुतेजानं,
अनुकुब्बन्ति नारियो ॥

२००.द्विगुणो थीन माहारो,
बुद्धिचापि चतुगुणो ।
छगुणो होति वायामो,
कामोत्व ढु गुणोभवे ॥

२०१.एकमेकायइत्थीया,
अट्ठट्ठपत्तिनो सियुं ।
सूराच बलवन्तोच,
सब्बाकामरसाहरा ।
करेय्य नवमे छन्दं,
उन्नत्ता हि नपूरति ॥

२०२.लपन्ति सद्धिमज्जेन,
पस्सन्तज्जं सविब्भमा ।
चित्तकं चिन्तयन्तज्जं,
नारीनंनाम को पियो ॥

२०३.जिक्कासहस्सिको यो हि,
जीवे वस्ससतं नरो ।
तेन निकम्मुनो वुत्तो,
थीदोसो किंखयंगतो ॥

२०४.अग्गि आपो थियो मुळ्हो,
सप्पो राजकुलानिच ।
पयतनापगन्तब्बो,
मच्चुपाणहरानिति ॥

२०५.इत्थीनं दुज्जना नञ्च,
विसासोनोपपज्जते ।
वीसस्स सिङ्गिनो रोग,
नदीराजकुलस्सच ॥

२०६.सत्थं सुनिच्छितमतीपि विचिन्तनीयं,
स्वाराधितोप्य वनिपो परिसङ्कनीयो ।
हत्थङ्गतापि युवतीपरिरक्खनीया,
सत्थावनीपयुवतीसु कुतोवसित्थं ॥

२०७.अयुत्तकम्मरद्धनं विरोधो,
सङ्गस्स युद्धञ्च महाबलेहि ।
विस्सासकम्मं पमादासु निच्चं,
द्वारानिमच्चुस्स वदन्ति पज्जा ॥

२०८.वातं जालेन नरो परामसे,
ओसिञ्चे सागरं एकपाणिना ।
सकेनतालेन जनेय्य घोसं,
यो सब्बभावं पमदासु ओसजे ॥

२०९.इत्थीपि हि एकच्चिया,
सेय्या वुत्ताव मुनिना ।
भण्डान मुत्तमं इत्थी,
अग्गुपट्टायिकातिच ॥

२१०.यो नं भरति सब्बदा,
निच्चं आतापि उस्सुको ।
सब्बकामहरं पोसं,
भत्तारं नातिमज्जति ॥

२११.नाचापि सोत्थि भत्तारं,
इस्साचारेन रोसये ।
भत्तुच गरुनोसब्बे,
पटिपूजेति पण्डितो ॥

२१२.उट्ठायिका अनालासा,
सङ्गहितपरिज्जना ।
भत्तु मनापं चरति,
भत्तकं अनुरक्खति ॥

२१३.एवं वत्तति यानारी,
भत्तुछन्दवसानुगा ।

मनापानाम तेदेवा,
यत्थ सा उपपज्जति ॥

२१४.कोकिलानं सरो रूपं,
नारीरूपं पतिब्बतं ।
विज्जा रूप मरूपानं,
खमा रूपं तपस्सीनं ॥

२१५.आनेय कुलजं पज्जो,
विरूपमपि कज्जकं ।
हीनायपि सुरूपाय,
विवाहंसदिसं करे ॥

२१६.विसम्हामतमादेय्य,
अमज्जम्हापिकज्जनं ।
निचम्हाप्युत्तमाविज्जा,
रतनित्थीपिदुकुला ॥

२१७.बालित्थी मक्खिकातुण्डं,
इसीनज्ज कमण्डलुं ।
सेतम्बु फलं तम्बुलं,
नोच्छिद्दमुपजायते ॥

२१८.बालक्को पण्णधूमोच,
वुद्धित्थी पल्ललोदकं ।
आयुक्खयकरं निच्चं,
रत्तोच दधिभोजनं ॥

२१९.थियो सेवेय्य नच्चन्तं,
सादुं भुज्जेय्यनाहितं ।
पूजये मानये वुद्धे,
गुरुं मायाय नोभजे ॥

२२०.आचारो कुल माख्याति,
देस माख्याति भासितं ।
सम्भवो पेम माख्याति,
देह माख्यातिभोजनं ॥

२२१.देहीतिवचनाद्वारा,
 देहद्वापञ्चदेवता ।
 सज्ज नियन्ति धी कित्ति,
 हिरी सिरि मतीपिच ॥

२२२.देहीतिवचनं दुक्खं,
 नत्थीतिवचनं तथा ।
 वाक्यं देहीतिनत्थीति,
 माभवेय्य भवेभवे ॥

२२३.बोधयन्ति नयाचन्ति,
 देहीति पच्छिमाजना ।
 पस्स वत्थुमदानस्स,
 माभवतूति ईदिसो ॥

२२४.महा अत्यप्पकं याति,
 निगुणे गुणवापिह ।
 अट्टानट्टेय्यभावेन,
 गजिन्दोइव दब्बके ॥

२२५.महन्तं निस्सयंकत्वा,
 खुट्ठोप्यतिमहा भवे ।
 हेमपब्बतमापज्ज,
 सोवण्णाकिर पक्खिनो ॥

२२६.बहून् मप्पसारानं,
 एकिभावो हिदुज्जयो ।
 तिणेन वट्टते रज्जु,
 ताय नागोपि बन्धते ॥

२२७.असहायो समत्थोपि,
 तेजसि किं करिस्सति ।
 निवातसण्ठितो अग्नि,
 सयमेवूपसम्मति ॥

२२८.खन्तुं तपनजोतेजो,
 सक्काहोति न वण्णजो ।

भूपादीहि कतोदण्डो,
सक्काहोति न भच्चजो ॥

२२९.थीसंसग्गे कुतोसुद्धो,
मंसभक्खे कुतोदया ।
सुरापाणे कुतोसच्चं,
पकोधम्हि कुतोतपो ॥

२३०.थीया गुहं नसंसेय्य,
अमित्तस्सच पण्डितो ।
योचा मिस्सेन संहीरो,
हदयत्थेनो योनरो ॥

२३१.गुहमत्थ
सम्बोधयति योनरो ।
मन्तभेदभया तस्स,
दासभूतो तितिकखति ॥

२३२.वहे अमित्त खन्धेन,
यावकाले अनागते ।
तम्हेव चागते काले,
भिन्दे घटमि वुप्पले ॥

२३३.खलं सालं पसुं खेत्तं,
गन्त्वाचस्स अभिक्खणं ।
मितं धज्जं निधापेय्य,
मितज्च पाचये घरे ॥

२३४.क्रोधं लोभं मदं मानं,
तन्दिं मिस्सं पमत्तकं ।
सोण्ठंनिद्धालुकं मक्खं,
मच्छेरज्च जहे बुधो ॥

२३५.क्रोधो अब्भन्तरे जातो,
धूवं नासेति कोधनं ।
वत्थालङ्कारपुण्णायं,
मज्जूसायं सिखीयथा ॥

२३६.उप्पज्जते सचे कोधो ।
 आवज्जे ककचूपमं ।
 उप्पज्जे चे रसे तण्हा,
 पुत्तमंसूपमं सरे ॥

२३७.गुण मद्दिसमं मक्खे,
 परेन कलहे सति ।
 अद्दिसमं पकासेति,
 अणुमत्तंववज्जकं ॥

२३८.तस्सेव तेन पापीयो,
 यो कुद्धं पटिकुज्झति ।
 कुद्ध मपटिकुज्झन्तो,
 सङ्गामं जेति दुज्जयं ॥

२३९.रागोनाम मनोसल्लं,
 गुणत्थवरतक्करो ।
 राहु विज्जाससङ्कस्स,
 तपोधनहुतासनो ॥

२४०.प्रमादो जायते मदा,
 पमादा जायते खयो ।
 खया पदोसा जायन्ति,
 मदं किं नजहे बुधो ॥

२४१.नमन्ति फलिनोरुक्खा,
 नमन्ति विबुधाजना ।
 सुक्खकट्ठञ्च मुळ्होच,
 भिज्जतेव ननमन्ति ॥

२४२.ठाने वुद्धान मोकासं,
 ददे वुद्धापचायिको ।
 ननु तालो अजीवोपि,
 समीप ज्जे परोनतो ॥

२४३.गरुकातब्बपोसेसु,
 निच्चवुत्तिं करोति यो ।

निचत्तं सो पहन्तान,
उत्तमत्ते पतिट्ठति ॥

२४४ यत्थ पोसं नजानन्ति,
जातिया विनयेन वा ।
न तत्थ मानं करिया,
वस मज्जातकेज्जे ॥

२४५ अज्जातवासं वसता,
जातवेदसमेनापि ।
खमितब्बं सपज्जेन,
अपि दासस्स तज्जितं ॥

२४६ धनधज्जापयोगेसु,
तथा विज्जागमेसुच ।
दूतेच व्यवहारेच,
चत्तलज्जो सदा भवे ॥

२४७ ण्हि कोचि कते किच्चे,
कत्तारं सम्मपेक्खते ।
तस्मा सब्बानिकम्मानि,
सावसेसानि कारये ॥

२४८ इणसेसो अग्गिसेसो,
सत्तुसेसो तयोइमे ।
पुनप्पुनंपि वड्ढन्ति,
तस्मा सेसं नकारये ॥

२४९ नत्थि विज्जासमं वित्तं,
नत्थि ब्याधिसमो रिपु ।
नत्थि अत्तसमं पेमं,
नत्थि कम्मपरं बलं ॥

२५० अत्तना कुरुते लक्खी,
अलक्खीचापि अत्तना ।
नहि लक्खी अलक्खीच,
अज्जो अज्जस्स कुरुते ॥

२५१.सयं आयं वयं रज्जा,
 सयं जज्जा कताकतं ।
 अत्तनाव भवक्खेय्य,
 कतानि अकतानिच ॥

२५२.उपकारं हितेनेव,
 सत्तुना सत्तु मुद्धरे ।
 पादलग्गं करुहेन,
 कण्टकेन कण्टकं ॥

२५३.नमे नमन्तस्स भजे भजन्तं,
 किच्चानि कृपस्स करेय्य किच्चं ।
 ना नत्थकामस्स करेय्य अत्थं,
 असम्भजन्तंपि नसम्भजेय्य ॥

२५४.चजे चजन्तं नवतं करिया,
 अपेतचित्तेन नसम्भजेय्य ।
 दिजो दुमं खीणफल मजत्त्वा,
 अज्जं सपेक्खेय्य महाति लोको ॥